Az informatika logikai alapjai
6. előadás

Vaszil György

vaszil.gyorgy@inf.unideb.hu

I. emelet 110-es szoba

Az első zárthelyi dolgozatról

- **Október 20-án kedden** (a jövő héten) **16.30 – 17.30**
- **Két helyszín** van:
  - **IK épület 201**-es terem: Azoknak, akiknek a **vezetékneve A – K betűvel** kezdődik
  - **TEOKJ épület fszt. 108**-as terem (IV. előadó): Azoknak, akiknek a **vezetékneve L-Z betűvel** kezdődik
- **<u>Téma: az 1-5. előadás anyaga</u>**
- Aki a fenti időpontban **nem tud személyesen megjelenni**, annak a **félév végén** lesz alkalma a ZH-t **bepótolni**.

Gyakorló feladatsor, Neptun Meet Street?

A múlt órán

- Szekvent, érvényes szekvent **(→szintaxis és szemanitka)**
- Szekvent kalkulus – axiómák és levezetési szabályok **(→szintaktikai szabályok, kapcsolatuk a szemantikai érvényesség fogalommal)**
- Levezetési fa, levezetési fa bővítése, bizonyítás **(→szintaktikai szabályok alkalmazása: szemantikai vizsgálódástól mentes mechanikus eljárás – bizonyítás, bizonyíthatóság)**
- A szekvent kalkulus helyessége és teljessége **(→bizonyíthatóság és érvényesség kapcsolata)**

Szekvent kalkulus – Mi az, hogy szekvent

Szintaxis: Ha Γ és Δ két (esetleg üres) formulahalmaz, akkor a $\Gamma \vdash \Delta$ egy **szekvent**.

Szemantika: Az $\{A_1, \ldots, A_n\} \vdash \{B_1, \ldots, B_m\}$ szekvent **érvényes**, ha minden olyan ϱ interpretáció esetén, ahol $|A_1|_\varrho = \ldots = |A_n|_\varrho = 1$ van olyan i, hogy $|B_i|_\varrho = 1$.

Vagyis: Ha egy szekvent **nem érvényes – azaz cáfolható** –, akkor van olyan ϱ interpretáció, melyre $|A_1|_\varrho = \ldots = |A_n|_\varrho = 1$, míg $|B_1|_\varrho = \ldots = |B_m|_\varrho = 0$.

$$\top \wedge A_1 \wedge A_2 \wedge \ldots \wedge A_n \supset B_1 \vee B_2 \vee \ldots \vee B_m \vee \bot$$

A múlt órán

- Szekvent, érvényes szekvent **(→szintaxis és szemanitka)**
- Szekvent kalkulus – axiómák és levezetési szabályok **(→szintaktikai szabályok, kapcsolatuk a szemantikai érvényesség fogalommal)**
- Levezetési fa, levezetési fa bővítése, bizonyítás **(→szintaktikai szabályok alkalmazása: szemantikai vizsgálódástól mentes mechanikus eljárás – bizonyítás, bizonyíthatóság)**
- A szekvent kalkulus helyessége és teljessége **(→bizonyíthatóság és érvényesség kapcsolata)**

Szekvent kalkulus – Axiómák és levezetési szabályok

- A szekvent kalkulus **axiómái** a következő alakúak (axiómaséma):

  $$\Gamma, A \vdash \Delta, A$$

  ahol A egy atomi formula, Γ és Δ pedig formulahalmazok.
- A szekvent kalkulus **levezetési szabályai**:

konjunkció:

$$\frac{\Gamma \vdash \Delta, A \qquad \Gamma \vdash \Delta, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \wedge B} \qquad \frac{\Gamma, A, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \wedge B \vdash \Delta}$$

diszjunkció:

$$\frac{\Gamma \vdash \Delta, A, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \vee B} \qquad \frac{\Gamma, A \vdash \Delta \qquad \Gamma, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \vee B \vdash \Delta}$$

implikáció:

$$\frac{\Gamma, A \vdash \Delta, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \supset B} \qquad \frac{\Gamma \vdash \Delta, A \qquad \Gamma, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \supset B \vdash \Delta}$$

negáció:

$$\frac{\Gamma, A \vdash \Delta}{\Gamma \vdash \Delta, \neg A} \qquad \frac{\Gamma \vdash \Delta, A}{\Gamma, \neg A \vdash \Delta}$$

(premissza és konklúzió) Vegyük észre: Ezek mind „szintaktikai fogalmak”

A levezetési szabályok megőrzik a szekventek érvényességét

Tétel. Ha a levezetési szabály premisszája/premisszái érvényes(ek), akkor a konklúziója is.

Azaz: Ha egy ϱ interpretáció cáfolja a levezetési szabály konklúzióját, akkor cáfolja a levezetési szabály valamely premisszáját is.

Vegyük észre: A tétel a szemantikai fogalmak (érvényesség) és a szintaktikai fogalmak (szabályok) kapcsolatáról szól

Még egy tétel

Tétel. Ha a levezetési szabály premisszája/premisszái érvényes(ek), akkor a konklúziója is.

Tétel. A szekvent kalkulus axiómái érvényesek.

A mechanikus eljárás (a szabályalkalmazás) és a szemantikai fogalmak közötti kapcsolat

Tétel. Ha a levezetési szabály premisszája/premisszái érvényes(ek), akkor a konklúziója is.

Tétel. A szekvent kalkulus axiómái érvényesek.

A mechanikus eljárás: Ha axiómákból kiindulva a szabályok alkalmazásával le tudunk vezetni egy szekventet, akkor az érvényes.

Milyen axiómákból induljunk ki? Nem tudjuk, haladjunk tehát „visszafelé”, a szekventtől az axiómák felé.

A múlt órán

- Szekvent, érvényes szekvent **(→szintaxis és szemanitka)**
- Szekvent kalkulus – axiómák és levezetési szabályok **(→szintaktikai szabályok, kapcsolatuk a szemantikai érvényesség fogalommal)**
- Levezetési fa, levezetési fa bővítése, bizonyítás **(→szintaktikai szabályok alkalmazása: szemantikai vizsgálódástól mentes mechanikus eljárás – bizonyítás, bizonyíthatóság)**
- A szekvent kalkulus helyessége és teljessége **(→bizonyíthatóság és érvényesség kapcsolata)**

Levezetési fa, levezetési fa bővítése

- Legyen F eg … a Γ⊢Δ szekvent. T … si szabály, melynek a … 1⊢Δ1, ..., Γn⊢Δn szek …

$$\frac{\Gamma \vdash \Delta, A \qquad \Gamma \vdash \Delta, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \wedge B} \qquad \frac{\Gamma, A, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \wedge B \vdash \Delta}$$

$$\frac{\Gamma \vdash \Delta, A, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \vee B} \qquad \frac{\Gamma, A \vdash \Delta \qquad \Gamma, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \vee B \vdash \Delta}$$

$$\frac{\Gamma, A \vdash \Delta, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \supset B} \qquad \frac{\Gamma \vdash \Delta, A \qquad \Gamma, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \supset B \vdash \Delta}$$

$$\frac{\Gamma, A \vdash \Delta}{\Gamma \vdash \Delta, \neg A} \qquad \frac{\Gamma \vdash \Delta, A}{\Gamma, \neg A \vdash \Delta}$$

- Bővítsük az … a Γ1⊢Δ1, ..., Γn⊢Δn szek … t, melynek a gyökere az … mínusz Γ⊢Δ) és a Γ1⊢Δ1, ..., Γn⊢Δn szekventek alkotják

$$\cfrac{A \vdash A \qquad \cfrac{A \vdash A, B}{A \vdash A \vee B}\,(\vee r)}{A \vdash A \wedge (A \vee B)}\,(\wedge r)$$

Például

Próbáljuk ki: http://logitext.mit.edu/main

X->Y, ~Y|- ~X

$$X \supset Y,\ \neg Y \vdash \neg X$$

Jelölések:

-> (implikáció),
~ (negáció),
|- (levezethetőség)
/\ (konjunkció)
\/ (diszjunkció

A szekvent kalkulus mechanikus (szintaktikai szabályokon alapuló) eljárás bizonyítások konstruálására

- Egy levezetési fa **bizonyítás**, ha minden levele axióma.

Például:

$$\dfrac{\dfrac{\dfrac{X \vdash X, Y \qquad X, Y \vdash Y}{X, X \to Y \vdash Y}\,(\to l)}{X, X \to Y, \neg Y \vdash}\,(\neg l)}{X \to Y, \neg Y \vdash \neg X}\,(\neg r)$$

$$\dfrac{A \vdash A \qquad \dfrac{A \vdash A, B}{A \vdash A \lor B}\,(\lor r)}{A \vdash A \land (A \lor B)}\,(\land r)$$

Vegyük észre, hogy itt a „bizonyítás” szintaktikai fogalom:
A gyökér egy szekvent, a fa a szintaktikai szabályoknak megfelelően épül fel, a levelek axiómák.

A múlt órán

- Szekvent, érvényes szekvent **(→szintaxis és szemanitka)**
- Szekvent kalkulus – axiómák és levezetési szabályok **(→szintaktikai szabályok, kapcsolatuk a szemantikai érvényesség fogalommal)**
- Levezetési fa, levezetési fa bővítése, bizonyítás **(→szintaktikai szabályok alkalmazása: szemantikai vizsgálódástól mentes mechanikus eljárás – bizonyítás, bizonyíthatóság)**
- A szekvent kalkulus helyessége és teljessége **(→bizonyíthatóság és érvényesség kapcsolata)**

Szintaktikai fogalmak: • szekvent • axióma • levezetési szabályok, levezetési fa, levezetési fa bővítése • **bizonyítás** (gyökérszekvent, minden levél axióma)	**Szemantikai** fogalmak: • szekvent érvényessége • az axiómák érvényessége • a levezetési szabályok alapján átalakított szekventek érvényességének megmaradása • **teljesség, helyesség** (ha egy szekvent érvényes, akkor van bizonyítása illetve ha egy fa bizonyítás, akkor a gyökérszekventje érvényes

A „$\vdash$” egy szintaktikai reláció („szintaktikai következményreláció”, „bizonyíthatóság”), míg „$|=$” egy szemantikai reláció („szemantikai következményreláció”)

A szekvent kalkulus mint bizonyítási eljárás **helyessége** és **teljessége**

Egy levezetési fa **bizonyítás**, ha minden levele axióma.

Tétel. ← Helyesség

Minden bizonyítás gyökérszekventje érvényes.

Tétel. ← Teljesség

Ha az S szekvent érvényes, akkor létezik olyan bizonyítás, melynek a gyökérszekventje S.

Mit is bizonyítottunk: A szekvent kalkulus **helyessége** és **teljessége**

Tétel.
Minden bizonyítás gyökérszekventje érvényes.

Tétel.
Ha az S szekvent érvényes, akkor létezik olyan bizonyítás, melynek a gyökérszekventje S.

Azaz: Ha egy szekvent érvényes, akkor be lehet bizonyítani, továbbá ha egy szekventnek van bizonyítása, akkor az érvényes.
Azaz: A szekvent pontosan akkor érvényes, ha bizonyítható.

Ismét: A „$\vdash$” egy szintaktikai reláció („bizonyíthatóság”), míg „|=” egy szemantikai reláció („érvényesség”)

Megjegyzés: Cáfoló modell létezése

Tétel. Ha az S szekvent nem bizonyítható, akkor létezik egy interpretáció, mely cáfolja.

Bizonyítás.

- Készítsük el S egy olyan levezetési fáját ami a leveleken csak atomi formulákat tartalmaz.
- Mivel S nem bizonyítható, létezik egy nem axióma levélszekvent: $A_1,\ldots,A_n \vdash B_1, \ldots, B_m$, ahol $A_i \neq B_j$ bármely i, j esetén.
- Definiáljuk a ϱ interpretációt úgy, hogy legyen $|A_i|_\varrho=1$ és $|B_j|_\varrho=0$.
- ϱ cáfolja a levél szekventjét, s így a gyökérszekventet is.

Például

$$\dfrac{\dfrac{\dfrac{A, A, B \vdash C, B}{A, B \vdash C, \neg A, B}(\neg r) \qquad \dfrac{\boxed{A, A, B \vdash C, C}}{A, B \vdash C, \neg A, C}(\neg r)}{A, B \vdash C, \neg A, B \land C}(\land r) \qquad \dfrac{\dfrac{A, A, B, B \vdash B}{A, B, B \vdash \neg A, B}(\neg r) \qquad \dfrac{\boxed{A, A, B, B \vdash C}}{A, B, B \vdash \neg A, C}(\neg r)}{A, B, B \vdash \neg A, B \land C}(\land r)}{A, B, C \to B \vdash \neg A, B \land C}(\to l)$$

A leveleket cáfoló interpretáció:

$|A|_\varrho=1$

$|B|_\varrho=1$

$|C|_\varrho=0$

cáfolja a gyökeret is

$$\frac{\Gamma \vdash \Delta, A \qquad \Gamma \vdash \Delta, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \land B} \qquad \frac{\Gamma, A, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \land B \vdash \Delta}$$

$$\frac{\Gamma \vdash \Delta, A, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \lor B} \qquad \frac{\Gamma, A \vdash \Delta \qquad \Gamma, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \lor B \vdash \Delta}$$

$$\frac{\Gamma, A \vdash \Delta, B}{\Gamma \vdash \Delta, A \supset B} \qquad \frac{\Gamma \vdash \Delta, A \qquad \Gamma, B \vdash \Delta}{\Gamma, A \supset B \vdash \Delta}$$

$$\frac{\Gamma, A \vdash \Delta}{\Gamma \vdash \Delta, \neg A} \qquad \frac{\Gamma \vdash \Delta, A}{\Gamma, \neg A \vdash \Delta}$$

A múlt órán

- Szekvent, érvényes szekvent **(→szintaxis és szemanitka)**
- Szekvent kalkulus – axiómák és levezetési szabályok **(→szintaktikai szabályok, kapcsolatuk a szemantikai érvényesség fogalommal)**
- Levezetési fa, levezetési fa bővítése, bizonyítás **(→szintaktikai szabályok alkalmazása: szemantikai vizsgálódástól mentes mechanikus eljárás – bizonyítás, bizonyíthatóság)**
- A szekvent kalkulus helyessége és teljessége **(→bizonyíthatóság és érvényesség kapcsolata)**

A mai órán

- Formulák normál alakja (normálformája), normálformára alakítás
  - Diszjunktív normálforma
  - Konjunktív normálforma
- Egy újabb bizonyítási eljárás: Rezolúció
  - Konjunktív normálformában lévő formulák mint klózhalmazok
  - A rezolúciós szabály
  - A rezolúciós eljárás
  - Helyesség (könnyű), teljesség (nem bizonyítjuk)

Normálformák

Bevezető példa:

- Dolly fehér és Max fekete.
- Ha Dolly nem fehér, akkor Max fekete
- Nem igaz, hogy ha Dolly fehér, akkor Max nem fekete.

Normálformák

Bevezető példa:

- Dolly felvér és Max ferete.
- Dolly fehér vagy Max fekete.
- Dolly fehér és Max fekete.

A mai órán

- Formulák normál alakja (normálformája), normálformára alakítás
  - Diszjunktív normálforma
  - Konjunktív normálforma
- Egy újabb bizonyítási eljárás: Rezolúció
  - Konjunktív normálformában lévő formulák mint klózhalmazok
  - A rezolúciós szabály
  - A rezolúciós eljárás
  - Helyesség (könnyű), teljesség (nem bizonyítjuk)

Normálformák

Második példa: CPLD – Complex Programmable Logic Device

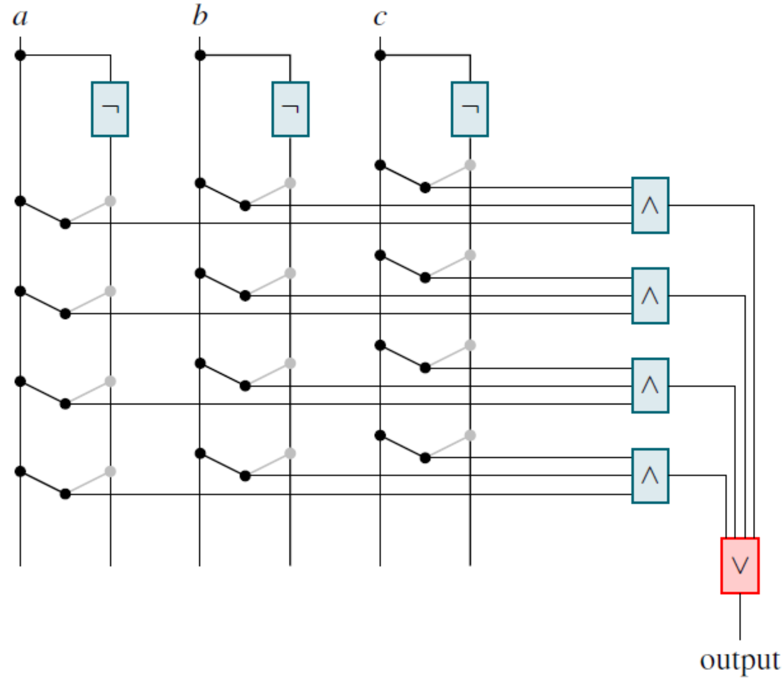

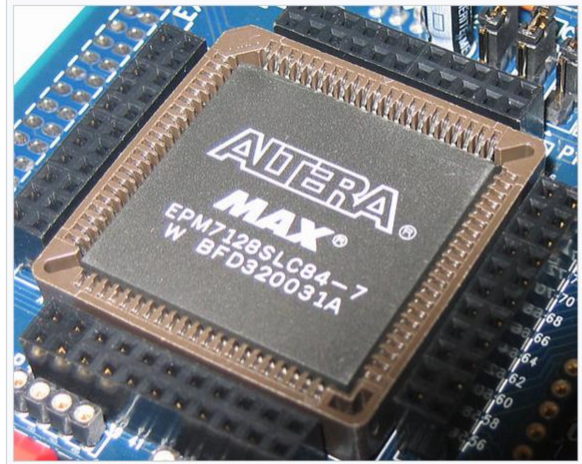

An Altera MAX 7000-series CPLD with 2500 gates.

Milyen logikai kifejezések programozhatók egy ilyen architektúrával?

(wikipédia)

Disjunktiv normalform

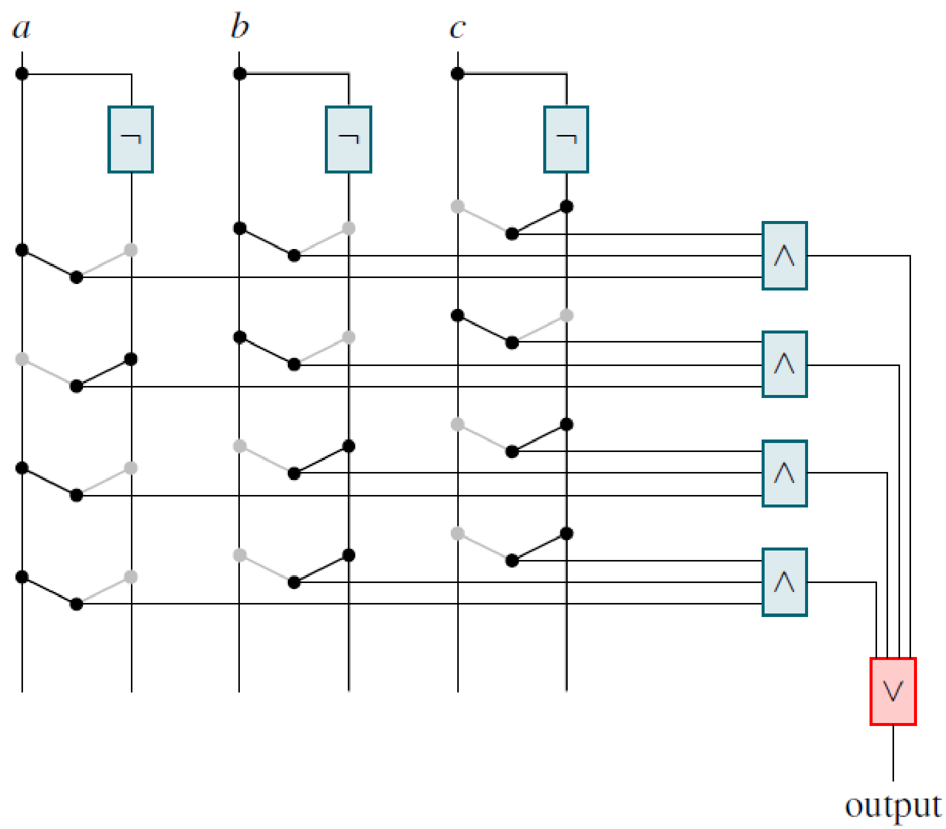

$$(a \wedge b \wedge \neg c) \vee (\neg a \wedge b \wedge c) \vee (a \wedge \neg b \wedge \neg c)$$

Miért diszjunktív és miért normálforma?

- literál: atomi formula vagy atomi formula negáltja
- elemi diszjunkció / elemi konjunkció: literálok diszjunkciója / konjunkciója
- diszjunktív normálformájú formula: elemi konjunkciók diszjunkciója

  konjunktív normálformájú formula: elemi diszjunkciók konjunkciója

- **Normál**forma: minden formula átalakítható ilyen alakba

$$(a \wedge b \wedge \neg c) \vee (\neg a \wedge b \wedge c) \vee (a \wedge \neg b \wedge \neg c)$$

Például

diszjunktív normálforma

A

$A \vee B$

$A \vee \neg B$

$A \wedge \neg B$

$(A \wedge \neg B) \vee (\neg A \wedge \neg B)$

Nem diszjunktív normálforma

$\neg(A \wedge B) \vee C,$

$(A \vee B) \wedge C,$

$(A \vee B) \rightarrow C,$

De:

$\neg A \vee \neg B \vee C$

$(A \wedge C) \vee (B \wedge C)$

$(\neg A \wedge \neg B) \vee (C)$

Hogyan alakítható át egy formula diszjunktív normálalakra?

Kiindulás: $(\neg a \supset b) \wedge (b \wedge c)$

$\beta(a)$	$\beta(b)$	$\beta(c)$	$\hat{\beta}((\neg a \to b) \wedge (b \wedge c))$	Monom
0	0	0	0	–
0	0	1	0	–
0	1	0	0	–
0	1	1	1	$\neg a \wedge b \wedge c$
1	0	0	0	–
1	0	1	0	–
1	1	0	0	–
1	1	1	1	$a \wedge b \wedge c$

Eredmény: $(\neg a \wedge b \wedge c) \vee (a \wedge b \wedge c)$

(A „→" implikációt jelöl) (miért „normál"?)

Vegyük észre!

Az előző részben nemcsak az átalakításra adott eljárást, de bizonyítást is arra, hogy minden formula átalakítható ekvivalens formulává, amelyik diszjunktív normálformában van.

(Mi az, „hogy ekvivalens"?) 8

A mai órán

- Formulák normál alakja (normálformája), normálformára alakítás
  - Diszjunktív normálforma
  - Konjunktív normálforma
- Egy újabb bizonyítási eljárás: Rezolúció
  - Konjunktív normálformában lévő formulák mint klózhalmazok
  - A rezolúciós szabály
  - A rezolúciós eljárás
  - Helyesség (könnyű), teljesség (nem bizonyítjuk)

Konjunktív normálforma

konjunktív normálforma	nem konjunktív normálforma:	de:
$A \vee B$	$\neg(A \vee B) \wedge C$,	$\neg A \wedge \neg B \wedge C$
$A \vee \neg B$	$(A \wedge B) \vee C$,	$(A \vee C) \wedge (B \vee C)$
$A \wedge \neg B$	$(A \vee B) \rightarrow C$	$(\neg A \vee C) \wedge (\neg B \vee C)$
$(A \vee \neg B) \wedge (\neg A \vee \neg B)$		

Az elemi diszjunkciókat klózoknak is nevezik.

Világos a következő:

Minden formulához hozzárendelhető vele ekvivalens konjunktív normálformában leíró formula.

Valóban: Adott φ. Vegyük $\neg\varphi$ diszjunktív normálalakját és alkalmazzuk a De Morgan szabályokat: $\varphi = \neg(\neg\varphi)$

$\neg(A \wedge B) \Leftrightarrow \neg A \vee \neg B$ és $\neg(A \vee B) \Leftrightarrow \neg A \wedge \neg B$

Konstrukció az előzőek alapján

$\varphi : \neg(a \wedge \neg c) \vee \neg((\neg c \supset b) \vee a)$

$\neg\varphi : (a \wedge \neg c) \wedge ((\neg c \supset b) \vee a)$

$\beta(a)$	$\beta(b)$	$\beta(c)$	$\hat{\beta}(\neg\varphi)$	Monom
0	0	0	0	–
0	0	1	0	–
0	1	0	0	–
0	1	1	0	–
1	0	0	1	$(a \wedge \neg b \wedge \neg c)$
1	0	1	0	–
1	1	0	1	$(a \wedge b \wedge \neg c)$
1	1	1	0	–

$$\neg\varphi \equiv (a \wedge \neg b \wedge \neg c) \vee (a \wedge b \wedge \neg c)$$

$$\neg\neg\varphi$$

$$\neg((a \wedge \neg b \wedge \neg c) \vee (a \wedge b \wedge \neg c))$$

$$\neg(a \wedge \neg b \wedge \neg c) \wedge \neg(a \wedge b \wedge \neg c)$$

$$\boxed{(\neg a \vee \neg\neg b \vee \neg\neg c) \wedge (\neg a \vee \neg b \vee \neg\neg c)}$$

$\neg(A \wedge B) \Leftrightarrow \neg A \vee \neg B$ és $\neg(A \vee B) \Leftrightarrow \neg A \wedge \neg B$

Második módszer

konjunktív / diszjunktív normálformára alakításra :

1. Az implikációs részformulák helyére a logikai jelek közötti összefüggések alapján diszjunkciós formulákat írunk.

2. De Morgan törvényei és a kétszeres tagadás törvénye segítségével elérjük, hogy negáció csak atomokra vonatkozzon.

3. Végül a disztributivitás törvényei segítségével addig alakítjuk a formulát, hogy a konjunkciók és diszjunkciók megfelelő sorrendben kövessék egymást.

$\neg(A \wedge B) \Leftrightarrow \neg A \vee \neg B$ és $\neg(A \vee B) \Leftrightarrow \neg A \wedge \neg B$

$A \vee (B \wedge C) \Leftrightarrow (A \vee B) \wedge (A \vee C)$

$A \wedge (B \vee C) \Leftrightarrow (A \wedge B) \vee (A \wedge C)$

Harmadik módra, példa:

$\neg(A \wedge B) \Leftrightarrow \neg A \vee \neg B$ és $\neg(A \vee B) \Leftrightarrow \neg A \wedge \neg B$

$A \vee (B \wedge C) \Leftrightarrow (A \vee B) \wedge (A \vee C)$

$A \wedge (B \vee C) \Leftrightarrow (A \wedge B) \vee (A \wedge C)$

Beispiel: Die Formel
$\varphi = (a \wedge \neg c) \vee \neg(\neg c \to b)$.

Beispiel: Die Schritte

1. Zunächst werden wir den Implaktions-Junktor los:

$$(a \wedge \neg c) \vee \neg(\neg c \to b) \equiv (a \wedge \neg c) \vee \neg(\neg\neg c \vee b)$$

2. Jetzt treiben wir die Negationen zu den Variablen:

$$(a \wedge \neg c) \vee \neg(\neg\neg c \vee b) \equiv (a \wedge \neg c) \vee (\neg\neg\neg c \wedge \neg b)$$

3. Jetzt entfernen wir die doppelten Negationen:

$$(a \wedge \neg c) \vee (\neg\neg\neg c \wedge \neg b) \equiv (a \wedge \neg c) \vee (\neg c \wedge \neg b)$$

4. Jetzt treiben wir die Und-Junktoren nach außen.

$$\begin{aligned}
& (a \wedge \neg c) \vee (\neg c \wedge \neg b) \\
\equiv\ & (a \vee (\neg c \wedge \neg b)) \wedge (\neg c \vee (\neg c \wedge \neg b)) \\
\equiv\ & ((a \vee \neg c) \wedge (a \vee \neg b)) \wedge ((\neg c \vee \neg c) \wedge (\neg c \vee \neg b)) \\
\equiv\ & (a \vee \neg c) \wedge (a \vee \neg b) \wedge (\neg c \vee \neg c) \wedge (\neg c \vee \neg b)
\end{aligned}$$

A mai órán

- Formulák normál alakja (normálformája), normálformára alakítás
  - Diszjunktív normálforma
  - Konjunktív normálforma
- Egy újabb bizonyítási eljárás: Rezolúció
  - Konjunktív normálformában lévő formulák mint klózhalmazok
  - A rezolúciós szabály
  - A rezolúciós eljárás
  - Helyesség (könnyű), teljesség (nem bizonyítjuk)

Formulák mint klózhalmazok

- <u>klóz</u>: literálok halmaza (implicit diszjunkció)
- <u>üres klóz</u>: literálok üres halmaza
  jele: $\square$
- <u>formula</u>: klózok halmaza (implicit konjunkció)
- <u>üres klózhalmaz</u>: $\emptyset$

$$(p \vee r) \wedge (\neg q \vee \neg p \vee q) \wedge (p \vee \neg p \vee q \vee p \vee \neg p) \wedge (r \vee p)$$

$$\{\{p, r\}, \{\neg q, \neg p, q\}, \{p, \neg p, q\}\}.$$

(jelölés: $p, \neg p, \bar{p}$)

Vegyük észre:

Van olyan interpretáció, amiben legalább egy literál igaz

- Az üres klóz $\square$ nem kielégíthető
- Az üres klózhalmaz kielégíthető

Minden klóz igaz minden interpretációban

Miért?

(piros labdás példa)

A mai órán

- Formulák normál alakja (normálformája), normálformára alakítás
  - Diszjunktív normálforma
  - Konjunktív normálforma
- Egy újabb bizonyítási eljárás: Rezolúció
  - Konjunktív normálformában lévő formulák mint klózhalmazok
  - A rezolúciós szabály
  - A rezolúciós eljárás
  - Helyesség (könnyű), teljesség (nem bizonyítjuk)

<u>Rezolúciós szabály</u>

• Ha $C_1 = \{ \dots l \dots \}$ és $C_2 = \{ \dots l^c \dots \}$

komplemens literálpár

klóz ek komplemens literálpárt tartalmaznak, akkor ~~az~~ <u>rezolválhatók</u>.

• Az „eredmény" a <u>rezolvens</u> klóz:

$$C = C_1 - \{l\} \cup C_2 - \{l^c\}$$

Például :

• Ha $$C_1 = ab\bar{c} \text{ and } C_2 = bc\bar{e}$$

komplemens
literálpár

klózhalmaznak
komplemens literálpárt tartalmaznak,
akkor ~~az~~ rezolválhatók.

• Az „eredmény" a rezolvens klóz :

$$C = (ab\bar{c} - \{\bar{c}\}) \cup (bc\bar{e} - \{c\}) = ab \cup b\bar{e} = ab\bar{e}.$$

Vegyük észre:

Ha a klózok 2 komplemens literálpárt tartalmaznak, akkor a rezolvens azonosan igaz (érvényes).

Például: $C_1 \cup \{l_1, l_2\}$, $C_2 \cup \{l_1^c, l_2^c\}$

rezolválhatók: vegyük pl. l_1-et!

a rezolvens

$$\longrightarrow \quad C_1 \cup \{l_2\} \cup C_2 \cup \{l_2^c\}$$

Miért ilyen egy klóz érvényes?

Miért érdekes ez az egész?

Mert formulák / klózhalmazok kielégíthetőségét fogjuk vizsgálni, és:

Állítás: A rezolvens akkor és csak akkor kielégíthető, ha rezolválandók is azok.

Valóban:

1. Ha a rezolválandók kielégíthetők, akkor a rezolvens is.
2. Ha a rezolvens kielégíthető, akkor a rezolválandók is

$C_1 = \{\ldots, l_1 \ldots l \ldots\}$ $\quad$ $C_2 = \{\ldots l_2 \ldots l^c \ldots\}$ ← rezolválandó

$C = \{\ldots l_1, \ldots l_2 \ldots\}$ ← rezolvens

(1) Legyen $\mathcal{S}$ olyan interpretáció, hogy $|C_1|_\mathcal{S} = |C_2|_\mathcal{S} = 1$. Ekkor:

$|l|_\mathcal{S} = 1$ és $|l^c|_\mathcal{S} = 0$ vagy $|l|_\mathcal{S} = 0$ és $|l^c|_\mathcal{S} = 1$

- Ha $|l^c|_\mathcal{S} = 0$, akkor van $l_2 \in C_2$, hogy $|l_2|_\mathcal{S} = 1$ és $l_2 \in C$.
- Ha $|l|_\mathcal{S} = 0$, akkor van $l_1 \in C_1$, hogy $|l_1|_\mathcal{S} = 1$ és $l_1 \in C$.

→ Akárhogy is van, $|C|_\mathcal{S} = 1$.

(miért is?)

$C_1 = \{\dots, l_1 \dots l \dots\}$ $\quad$ $C_2 = \{\dots l_2 \dots l^c \dots\}$ ← rezolválandó

$C = \{\dots l_1, \dots l_2 \dots\}$ ← rezolvens

(2) Ha $|C|_g = 1$ (g-ben C igaz), akkor van olyan $l' \in C$ literál, hogy $|l'|_g = 1$.

- Mivel C-t C_1, C_2-ből kaptuk, $l' \in C_1$ vagy $l' \in C_2$.
- Mivel C_1, C_2-t rezolváltuk, létezik $l, l^c \notin C$, hogy $l \in C_1$, $l^c \in C_2$

→ Ha $l' \in C_1$, akkor g-t terjesszük ki úgy, hogy $|l^c|_g = 1$ és $|l|_g = 0$. Ha $l' \in C_2$, akkor pedig $|l^c|_g = 0$ és $|l|_g = 1$.

→ Ekkor $|C_1|_g = |C_2|_g = 1$, azaz C_1 és C_2 kielégíthető. (Miért is?) ?,

A mai órán

- Formulák normál alakja (normálformája), normálformára alakítás
  - Diszjunktív normálforma
  - Konjunktív normálforma
- Egy újabb bizonyítási eljárás: Rezolúció
  - Konjunktív normálformában lévő formulák mint klózhalmazok
  - A rezolúciós szabály
  - A rezolúciós eljárás
  - Helyesség (könnyű), teljesség (nem bizonyítjuk)

A rezolúciós eljárás

Egy klózhalmazról (formuláról) eldönti, hogy kielégíthető-e. Legyen a halmaz S.

- Vegyünk S-ből két rezolválható klózt.
- Képezzük el a rezolvenst.
- Ha a rezolvens az üres klóz (□)

  → a formula kielégíthetetlen

  különben

  → adjuk hozzá ~~[illegible]~~ a rezolvenst a klózhalmazhoz
- Álljunk meg, ha nincs több rezolválható klóz.

Például:

$S_1.$ $\{p,\ \bar{p}q,\ \bar{r},\ \bar{p}\bar{q}r\}$

$S_2.$ $\{p,\ \bar{p}q,\ \bar{r},\ \bar{p}\bar{q}\bar{r},\ \bar{p}\bar{q}\}$

$S_3.$ $\{p,\ \bar{p}q,\ \bar{r},\ \bar{p}\bar{q}\bar{r},\ \bar{p}\bar{q},\ \bar{p}\}$

$S_4.$ $\{p,\ \bar{p}q,\ \bar{r},\ \bar{p}\bar{q}\bar{r},\ \bar{p}\bar{q},\ \bar{p},\ \square\}$

az üres klóz

Mivel $\square$ nem kielégíthető, S_4 sem kielégíthető. A rezolúciós szabályt használtuk, tehát S_1 sem kielégíthető.

(Nem műk. maga eleje, ha 1. kielégíthetetlen!)

A rezolúció mint bizonyítási módszer –
– mechanikus eljárás

- φ formula érvényes, ha $\neg\varphi$ klózhalmaz alapján levezethető $\square$
- $\Gamma \models C$, ha a $\Gamma \cup \neg C$-t reprezentáló klózhalmaz nem kielégíthető.

Ez mit jelent? $\rightarrow$ A C_i-ket reprezentáló klózhalmazok uniója és a $\neg C$-t reprezentáló klózhalmaz uniója

$$\boxed{C_1, C_2 \dots C_k \quad \neg C}$$

Például:

igazoljuk, hogy:

$$x, y, z \supset u, z \models x \wedge y \wedge u$$

Azaz azt, hogy:

$x, y, z \supset u, z, \neg(x \wedge y \wedge u)$ nem kielégíthető.

Lássuk: $\underline{x, y, \neg z \vee u, z, \neg x \vee \neg y \vee \neg u}$

1. $x, y, \bar{z}u, z, \bar{x}\bar{y}\bar{u}$
2. $x, y, \bar{z}u, z, \bar{x}\bar{y}\bar{u}, u$
3. $x, y, \bar{z}u, z, \bar{x}\bar{y}\bar{u}, u, \bar{x}\bar{y}$
4. $x, y, \bar{z}u, z, \bar{x}\bar{y}\bar{u}, u, \bar{x}\bar{y}, \bar{x}$
5. $x, y, \bar{z}u, z, \bar{x}\bar{y}\bar{u}, u, \bar{x}\bar{y}, \bar{x}, \square$

A mai órán

- Formulák normál alakja (normálformája), normálformára alakítás
  – Diszjunktív normálforma
  – Konjunktív normálforma
- Egy újabb bizonyítási eljárás: Rezolúció
  – Konjunktív normálformában lévő formulák mint klózhalmazok
  – A rezolúciós szabály
  – A rezolúciós eljárás
  – Helyesség (könnyű), teljesség (nem bizonyítjuk)

A rezolúció tehát egy bizonyítási módszer (ismét)

$\boxed{\text{logikai következmény} \Longleftrightarrow \text{bizonyíthatóság}}$

(1) A rezolúció **helyes**:
Ha S klózhalmazból levezethető az üres klóz, akkor S nem kielégíthető.

(2) A rezolúció **teljes**:
Ha S klózhalmaz nem kielégíthető, akkor a rezolúció előállítja az üres klózt.

((1) látjuk, (2)-t nem bizonyítjuk.)

A mai órán

- Formulák normál alakja (normálformája), normálformára alakítás
  - Diszjunktív normálforma
  - Konjunktív normálforma
- Egy újabb bizonyítási eljárás: Rezolúció
  - Konjunktív normálformában lévő formulák mint klózhalmazok
  - A rezolúciós szabály
  - A rezolúciós eljárás
  - Helyesség (könnyű), teljesség (nem bizonyítjuk)